

conducte que mena a la claveguera, si bé en alguns pobles (com Font d'En Carroç), això es diu l'*androna*; en una pica de dins de casa, és el forat de la pica, per on surt l'aigua; en un abeurador, el forat de sortida de l'aigua; en un safareig (cast. *alberca*) d'una sènia, el forat i conducte de sortida de l'aigua, etc». Amb això potser es relaciona la definició que dona Covarrubias a la variant cast. *arbolón* «desagüe de un estanque».

D'altra banda el mot no té en el País Valencià un ús menys viu per designar conductes d'ús agrícola i rural, i amb aquest caràcter l'hi tinc anotat pertot i en molts pobles, des dels Ports de Tortosa fins a la comarca d'Alcoi i més enllà. Bona part d'aquestes motes permeten de precisar el detall de les accs. (entre les quals no manquen també les urbanes, com a Xilxes el *Carrer de l'Arbelló*): a Morella elz *obelóns*, són les canals de drenatge, i és el nom d'un paratge de terres en un mas llunyà de la ciutat; en el Genovés l'*Arbelló* és una espècie de conducció que va per davall de terra; en el Camp de Mirra, el fet que es tracti de l'*Alt de l'Arbelló* ja mostra, essent orònim, que és un dispositiu agrícola en terra muntanyosa.

A Xirivella definien un *arbeló* com un orifici longitudinal per a respirall d'una sèquia subterrània, i cosa semblant deu ser a Tormos, puix que és el nom d'una sequieta mateixa, el *Braçal de l'Ambeló*; en fi a Billena de Travadell això ha conduït al sentit de 'deu, ullal' (*A. del Bancal del Clot*, *A. del Tio Roc*). Ultra la variant literària, trobo les formes *aubeló* a Fredes, *obeló* a Tírig i a Morella, *ambeló* a Serratella i d'altra banda a Tormos i a Billena, *arbeló* a Sorita, Catí, Xilxes, Xirivella i el Camp de Mirra; un informant usava aquesta darrera forma i un altre la d'*albelló* a Petrer.

De les accs. balears informa suficientment *AlcM*. Allà l'ús té caràcter principalment rural: a Solleric qualificaven de «un *aubeló*» els naixements d'aigua *Sa Fontassa* i *Sa Font de Sa Soca*; a Costitx, en temps rúfol, em deien que en aquell temps «plover» (plujós) «tots ets *aubelóns* ratgen».

Al mot català correspon en castellà comú *albañal*. Però formes anàlogues a la catalana s'han usat també en aquesta llengua, almenys en el parlar de les parts orientals: arag. ant. *albullón* («deve seer destreito quisuno de los vezinos de mondar el *alb*. que está delant sos casas», *Fueros de Aragón*, § 279.3) o *albellón* (en el ms. arag. del *Libro de Alexandre*, si bé també el ms. lleonès porta *abaion*), i en zones veïnes, a Castella (Furs de Sòria i de Zorita), *albellón* en altres fonts aragoneses, murcianes («cauce de riego», doc. de 1356, Ga. Soriano, p. 191) i altres de posteriors més difícils de localitzar (*Tragedia Policiana*, etc.), *arbolón* fins i tot en un doc. de Guadalajara, de 1496 (*BHisp.* LVIII, 86). En general el que es troba pertot és *albañal*, almenys des del S. XVI, car abans, des de les obres alfonsines del S. XIII, més aviat es troba *albañar*, que és encara la forma registrada per Nebrija i usada per alguns escriptors del S. XVI. En portuguès és sobretot un mot dialectal de la Beira, en

la forma *alvanel* o *alvaneu* 'aqueducte baix dins de les mines', trasm. *alvaneira* «canal artificial, por baixo do lastro das estrebarias, e destinado a arregueirar as águas para fora de casa», al costat del qual en la mateixa província s'usa *alvanhal* per a un canal semblant, una mica més gran i fet en el camp «para enxugar as terras muito molhadas» (*RLus.* v, 25), però aquest ha de ser castellanisme, que altrament en portuguès no hi hauria *nb*.

La forma catalana i la castellana-portuguesa vénen de dues variants diferents d'un mateix mot àrab, pertanyent a l'arrel *bāliʿ* 'engolir': la catalana ve de *bāllāʿa*, la castellana de *bāllāʿa*.³ L'evolució fonètica catalana és clara i senzilla; en castellà, el primer resultat va ser **alballar* (amb -r afegida com en *alfajor*, *alcabor*, *albañir*), després *albañar*, amb dissimilació (i ajudant-hi *baño* per etimologia popular).

DERIV.: *Albellonat*, -ada, 'conduït per un albelló': l'*aigua passe aubellonada*, Priorat (Vilella Baixa, 1935); substantivat *albellonada* f. 'canal a manera d'albelló': «el riu Girona ací va per una *ambelóna*» (Beniarbeig, 1962). Maestr. *bullonera* 'botera, albelló, cast. *albañal*' (Ga. Girona, p. 102).

¹ La forma *albelloris*, impresa en les *Hist. Troianes* de Guiu de Columnpis (S. XIV) i recollida en *AlcM*, és evident error de lectura per *albellons*. — ² Entenguem la «província». *AlcM* el localitza, ultra el Camp, a Gandesa i Ulldecona. Jo el tinc bastant sentit pel Priorat i Garrigues: *loz aubelóns*, conducte d'aigua tapat, per on l'aigua passa *aubellonada*, a la Vilella Alta; una de les partides rurals de les Borges Blanques, el Toll de l'Olla, em diuen que s'anomena així per «un *bulunerét* per on baixen les rovinades» (dim. de *bulló* < *albelló*); al Vilosell, partint de l'*abolló* s'ha convertit en un fenomení, usat com a nom del Barranc de la *Bulló*, però és apellatiu i em defineixen una *buló*, pl. *les bulóns*, com «clavegueró» i 'forat perquè desaiçui l'aigua d'un camp' (1935); però a Vallclara, poble immediat al Vilosell, si bé ja de la Conca de Barberà, es diu *abulló* m. («los *abullons* de la carretera», cast. 'alcantarillas', «són a fer *abullons*» = carvar rases en un camp perquè l'aigua se'n vagi i no s'hi facin aiguamolls). Des del Baix Penedès i Segarra cap al Nord, en general ha caigut en desús. Però es propagà a alguna part de la zona Cerdanya-Ripollès, si bé més aviat amb sentit secundari i tendint a quedar fixat en la toponímia. A Dorres (Alta Cerdanya), vaig sentir *el buló* com a equivalent, si fa no fa, de 'les escombraries, els fems' (1959). A l'alta vall de Camprodon, el Clot del *Baló*, afluent esquerre del Torrent Negre, en el Bac d'Abella, es caracteritza per ser «ple de llot», com adverteixen espontàniament els informadors, afegint que no té res a veure amb la casa de *Batlló* (pron. aquesta amb *ll*), contra el prejudici d'Amigó, autor de la monografia de Vilallonga de Ter (número 1011-12). — ³ És inútil postular uns hipotètics masculins **bāllāʿ* i **bāllāʿ*, com voldria Neuvonen, 253: la -a final s'absorbí en el *ʿain* conso-